

Bitig Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Bahar 2022 / 1: 43-59.

-IntI Yapım Ekinin Türkçe Ulusal Derlem’de Yer Alan Semantik Prozodi Görünümleri

Ceren SELVİ*

Öz: Dilbilimin bilgisayarlı çalışma alanı olan derlem dilbilim, son yıllarda oldukça önem kazanmıştır. Yüksek sayıda sözcük içeren derlem tabanlı uygulamalar aracılığı ile dil malzemesinin işlenmesi artık çok kolaydır. Dilbilgisel ya da sözlüksel herhangi bir dil verisini bir derlemden tarayıp elde edilen sonuçları sayısal çözümler aracılığı ile ortaya koymak dil çalışmaları için oldukça önemlidir.

Bu çalışmada da 50 milyon sözcükten oluşan Türkçe Ulusal Derlem üzerinde çalışılmıştır. Türkçenin fiilden isim yapım eki olan -IntI eki, Türkçe Ulusal Derlem’de taranmış ve fiilden isim yapım eki görevi ile eklendiği sözcüklerin bağlamda kazandıkları anlamlar incelenmiştir. Bu anlamlardan olumsuz semantik prozodi özelliğine sahip olanlar seçilip Türkçe Sözlük’te yer almayanlar çalışmanın konusu olarak ele alınmıştır. Bunun sebebi, dilde kullanımda olan ancak sözlüğe girmemiş anlamların tespit edilmesi ve sözlük bilime katkı sağlanmasıdır.

Çalışmada Türkçe’de sıklıkla kullanılan -IntI (-ıntı/-inti/-untu/-üntü) fiilden isim yapım eki ele alınmıştır. **-IntI** yapım eki öncelikle Türkçe Ulusal Derlem’de taranmıştır. Tarama yapılırken derlemin “Basit Sorgu” sekmesinde “\w+ıntı - \w+inti - \w+untu - \w+üntü” ifadeleri taranmıştır. Bu şekilde yapılan taramada **-IntI** ekinin ardına eklenen diğer ses dizimleri de elde edilmiştir. Örnek verilecek olursa, tarama sonucunda “birikinti” sözcüğünün yanında “birikintisi, birikintisinin” gibi örnekler de elde edilmiştir. Elde edilen tüm bu sözcükler çalışma içerisine dâhil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Derlem Dilbilimi, Semantik Prozodi, Olumsuz Anlam.

Semantic Prosody Views of -IntI Derivational Suffix in Turkish National Corpus

Abstract: Corpus linguistics, which is the computerized field of linguistics, has gained importance in recent years. Language material is now very easy to process through corpus-based applications with a large number of words. It is very important for language studies to scan any grammatical or lexical data of the language from a corpus and reveal the results obtained through numerical analysis.

In this study, Turkish National Corpus consisting of 50 million words has been studied. The suffix -IntI, which is a derivational suffix which makes nouns from verbs in Turkish, has been scanned in the

* Arş. Gör. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (Türkiye). E-posta: ceren.ybu@gmail.com/ ORCID: 0000-0002-7606-4292

Turkish National Corpus and the meanings of the words to which it was added with the function that derives noun from the verb bases were examined. Among these meanings, those with negative semantic prosody were selected and those that were not included in the Turkish Dictionary were discussed as the subject of the study. The reason for this is that the meanings that are in use in the language but not included in the dictionary are determined and by this way contribute to lexicography.

In the study, the noun making derivational suffix from the verbs, -IntI (-inti/-inti/-untu/-üntü), which is frequently used in Turkish, is discussed. derivational suffix -IntI was first scanned in the Turkish National Corpus. While scanning, the expressions "\w+inti - \w+inti - \w+untu - \w+untu" were scanned in the "Simple Query" tab of the corpus. In this way, other sound sequences added after the -IntI derivational suffix were also obtained. For example, as a result of this search, besides the word "birikinti", examples such as "birikintisi, birikintisinin" were also obtained. All these obtained words were included in the study.

Key Words: *Corpus Linguistics, Semantic Prosody, Negative Meaning.*

Giriş

Dilbilimin bilgisayarlı çalışma alanı olan derlem dilbilim, son yıllarda önem kazanmıştır. Yüksek sayıda sözcük içeren derlem tabanlı uygulamalar aracılığı ile dil malzemesinin işlenmesi artık çok kolaydır. İstenilen herhangi bir bilgiye hızlı bir şekilde ulaşmak, bilgi edinimi hızının çok önemli olduğu günümüzde daha kolaydır. Son yıllarda derlem dilbilim alanı da araştırmacılar tarafından çok fazla dikkat çekmeye başlamış ve çalışmalarda faydalanılması önem kazanmıştır.

Büyük veri setleri içerisinde istenilen bilgiye hızlı bir şekilde ulaşmak bir araştırmacı için oldukça önemlidir. Dil malzemesinin işlenmesi ya da işlenen malzemenin farklı görünümünün elde edilmesi derlemler aracılığı ile kolaylaşmıştır. Bilginin getirilmesi, elde edilmesi ile ilgili olarak Kerimoğlu, "Bilgi getirimi belli bir veri içinde istenilen bilginin getirilmesidir. Örneğin bir romanda kaç tane "duygu" sözcüğünün geçtiği bilgisi sayesinde çok kolay bir işleme dönüşebilmektedir. Özellikle metin incelemelerinde bilgi getirimi vazgeçilmez öneme sahiptir." der (2014, s. 241).

Veri setleri içerisinde elde edilen bilginin işlenmesi sözlük çalışmaları açısından oldukça önemlidir. Aynı zamanda derlem tabanlı çalışmalar, anlambilim çalışmaları için de işlevsel ve yeni kazanımlar oluşturacak önemli bir alandır. Derlemden taranan ve bağlamına bakılan herhangi bir dil malzemesinin sözlükte olmayan yeni bir anlamını tespit etmek sözlükbilim ve anlambilim çalışma alanına fayda sağlayacaktır.

Derlem dilbilim alanındaki çalışmaların gerçek dil kullanımlarından hareket eden ve geniş ölçekli dil malzemesi üzerinde istatistiğe dayalı bilgiler sunabilen metodolojisi, daha önce mümkün olmayan birtakım belirlemeler yapmayı da olanaklı hâle getirmiştir (Çalışkan, 2014, s. 40).

Anlam çalışmaları için bağlamın birbirinden ayrı düşünülemez kavramlar olduğu son yıllarda yapılan çalışmalar ile ortaya konmuştur. Bir sözcüğün sözlük anlamlarının yanında bağlamda kazandığı yeni anlamların derlem veya yazılı dil üzerinden tespiti önemlidir. Bu çalışmanın temel noktasını da oluşturan "**semantik prozodi**" kavramı bağlam anlamı ile ilgilidir. Sözcüklerin olumlu veya olumsuz anlama sahip olup olmadıkları ancak bağlam içerisinde anlaşılabilir. Semantik prozodi kavramı da sözcüklerin sahip oldukları olumlu, daha çok olumsuz anlamları taşıyan dil birimidir.

Anlamın en temel yapısını bağlam oluşturur. Bir sözcüğün kazandığı değer, tümcedeki diğer sözcüklere göre belirlenir. Bu değeri belirleyen diğer öğeler; gönderici, alıcı ve alıcının göndericinin gönderdiği mesaja verdiği tepkidir. Bağlam, anlamın temel kaynağıdır. Dilsel bir ögenin, anlam bütünlüğü içerisinde ele alınmasını, değerlendirilmesini ve anlamlandırılmasını sağlar (Yaman-Selvi, 2021, s. 630).

Sözcüklerin tek başlarına kullanımında belirli bir anlamı temsil etmesi söz konusudur. Nitekim sözlükler açıldığı zaman her bir sözlüksel yapının karşısında mutlak bir anlam söz konusudur. Bu da bireye, **“Sözcüğün anlamı tek başına var mıdır? Yoksa bağlamdan elde edilen anlamların mı sözlüğe alınması söz konusudur?”** sorularını düşündürür. Sözcükler, bağlam içerisinde değerlendirildikleri zaman başka sözcüklerin anlamlarını da üstlenirler. Burada da yapısal dilbilimin temelini oluşturan gösteren ve gösterilen kavramları görülür. Sözcüğün ses düzeyini oluşturan gösteren ve sözcüğün anlam düzeyini oluşturan gösterilen arasında aktarmaya dayalı bir ilişki oluşur. Burada dikkat edilmesi gereken nokta şudur: Gösteren ve gösterilen arasında oluşan bu ilişki geçici bir anlam taşır. Çünkü gösteren başka bir bağlama geçtiği zaman farklı bir gösterilen ile ilişki kuracaktır.

Kuramsal Çerçeve

Semantik prozodi kavramı, sözlüksel ya da dilbilgisel birimlerin bağlam içerisinde bir araya gelip oluşturduğu örtük/gizil anlamdır. Olumlu örtük anlamın yanında daha çok olumsuz anlam ile ilgilidir. Bağlam içerisinde birbirleri ile ilişkide bulunan sözlüksel ya da dilbilgisel yapılar aralarında bir anlam ağı kurarak olumlu ya da olumsuz anlam yapıları meydana getirir. Oluşan bu yapıda yer alan olumlu ya da olumsuz anlam ilk bakışta kolaylıkla anlaşılabilceği gibi üzerinde biraz düşünülmesi gereken derin bir yapıya da sahip olabilir. Bu noktada semantik prozodi kavramı ortaya çıkar. Ele alınan sözlüksel ya da dilbilgisel yapının olumlu ya da olumsuz semantik prozodisinin anlaşılmasını sağlayan etrafında halka şeklinde yer alan diğer sözcük ya da yapılarıdır. Eğer sözlüksel ya da dilbilgisel yapının öncesi ve sonrasında kullanılan diğer sözcükler ve dilbilgisel yapılar olumlu anlamlara sahipse olumlu semantik prozodiden, olumsuz anlamlara sahipse olumsuz semantik prozodiden söz edilebilir.

Semantik prozodi kavramı yabancı literatürde ise uzun zamandır üzerinde sıklıkla durulan bir konudur. Bu konuda yapılan çalışmalar Çalışkan tarafından şu şekilde özetlenmiştir: Sinclair, semantik prozodi kavramına ilk dikkat çeken isimdir. Semantik prozodi terimini ise ilk defa Louw kullanmıştır. Bu terim Lewandowska-Tomaszczyk tarafından semantik prozodi/armoni karşılığında ele alınmıştır. Daha sonraki çalışmalarda eşdizimsel parodi terimi Stubbs tarafından kullanılmıştır. Aynı kavramdan söz eden Hoey ve Nelson ise semantik çağırışım (semantic association) terimini kullanmışlardır (2014, s. 140).

Semantik prozodi kavramı örtük anlam ile ilgilidir. Bir sözcüğün ya da sözlüksel yapının gizil anlamı ile ilgilidir. Semantik prozodi kavramı doğrudan bağlam ve dilbilgisel yapılar ile ilişkilidir. Tek başına bir sözcüğün olumlu ya da olumsuz bir semantik prozodisini tespit etmek mümkün değildir.

Anlam vezni çalışmalarının başlangıç noktası Sinclair'in, 1987 yılındaki gözlemlerine dayanır. Bu çalışmasında teorik bir fikir olarak ileri sürdüğü kavramı, 1991'de *set in* fiilinin “keyifsizlik, bulaşma, önyargı, anarşi” gibi olumsuz durumları belirten gramatikal öznelerle, *happen* (olmak, meydana gelmek) fiilinin ise olumsuz bağlamlarda kullanıldığına dikkat çekerek ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Bununla birlikte anlam veznini ilk olarak ölçülebilir kıstaslar dâhilinde ortaya koyarak tanımlayan Louw (1993)'dur. Louw'un (1993) *utterly* (bütünüyle), *bent on* (kararlı olmak), *symptomatic of* (bulguya dayanan) ifadelerini içeren çalışması anlam vezni terimini literatüre sokmasının yanı sıra anlam vezinlerinin derlemde elde edilecek eş dizimlilik ilişkileriyle tespit edilebileceğini ortaya koyması açısından önem taşır (Pilten, 2017, ss. 4-5).

Semantik prozodi ile ilgili kapsamlı çalışmalardan birisini yapan **Çalışkan**, Türkçe örnekler üzerinden şu açıklamayı yapar: Semantik prozodi bir sözcüksel birimin eşdizimlilik ilişkileri içinde kazandığı kullanım/söylem işlevidir. Bir grup öğrenciden bahsetmek üzere “öğrenci milleti” ifadesini kullanmak, söylem içinde öğrenci grubuyla ilgili görüş ve tutumlarımıza dair bir değerlendirmeyi de içerecektir. Benzer şekilde “bir işe başlamak” anlamında pek çok eylem kullanmak mümkünken “girişmek” eylemini tercih etmemiz, örtülü de olsa o işin zorluğuyla ilgili bir fikre sahip olduğumuzu ima edecektir. Sözcük seçimindeki bu tercihlerin izini sözcüğün eşkullanımlılıklarından çıkarmak mümkündür (2014, s. 47).

Semantik prozodi olumlu ve daha çok olumsuz anlam ile ilgilidir. Semantik prozodinin bize verdiği anlam genellikle ilk okumada anlaşılacak kadar derin yapıda yer alır. Ancak bazen de kolaylıkla anlaşılabilir. Semantik prozodi kavramı, bağlam kavramına bağlı olduğu için yazarın ya da mesaj ileticisinin (konuşur vb.) tutumunu ifade etmede önemli bir kavramdır. Örtülü olarak olumsuz bir anlam iletme durumu söz konusu olduğu için sağ ve sol dizilimde yer alan sözlüksel ya da dilbilgisel birimler ile ele alınmalıdır. Bu sebeplerle yapılan çalışmalar daha çok derlem temelli olarak yürütülmektedir. Derlemelerin geniş hacimli verileri hızlı bir şekilde araştırmacının önüne getirmesi semantik prozodi gibi çalışmaları kolaylaştırmakta ve bilimsel anlamda netlik sunmaktadır.

Stewart, semantik prozodi adı ile yayımladığı kitabında anlamsal prozodinin sahip olduğu benzerlik ve farklılıkları şöyle ele alır:

1. Değerlendirici veya tutumsaldır.
2. Gizlidir.
3. En iyi hesaplama yöntemleriyle ortaya konan ortak metne bağlıdır (2010, s. 160).

Semantik prozodi kavramı üzerine son yıllarda çalışma yapan isimler; **Aksan vd. (2008)**, **Çalışkan (2014, 2019)**, **Öz (2009)**, **Pilten Ufuk (2008, 2017, 2020)**, **Sert (2019)**, **Uçar ve Kurtoglu (2011)**'dir. **Aksan, Duran, Ersen, Hızarcı, Korkmaz, Sever ve Sezer** 2008 yılında hazırladıkları bildiriye “aşk – seveda – sevgi / Tanrı - Allah” sözcüklerini eşdizimlilik ve anlam konularından hareketle incelemişlerdir. Çalışkan, 2014 yılında **Yüksek Sıklıktaki Adlar: Zaman Sözcükbiçimi Üzerine Derlem Temelli Bir İnceleme** adı ile yayımladığı kitabında “zaman” sözcüğü üzerine eşdizimlilik ve semantik prozodi temelinde bir inceleme yapmıştır. Aynı yıl, **Semantik Prozodi Kavramı ve Türkçe Semantik Prozodi Örnekleri: “Aksettirmek,**

...*Dan İbareti, ...Nin Teki, Karşı Karşıya, Varsa Yoksa*" adlı makalesinde, başlığında verdiği dilbilgisel yapıları olumsuz semantik prozodi temelinde incelemiştir. 2019 yılında yayımladığı "*Diye Sözcüğü Üzerine Derlem Temelli Bir Betimleme*" adlı makalesinde "diye" sözcüğünü derlem temelli olarak ele almış ve semantik prozodiden yararlanmıştır. Öz, 2009 yılında hazırladığı bildirisinde beyaz-ak ve "ince-zayıf sıfatlarını eş anlamlılık temelinde derlem temelli ele almıştır. Pilten, 2008 yılında "*Türkçede Eş Anlamlılık*" adlı doktora tezini hazırlamıştır. 2017 yılında "Anlam Vezni Kavramı Üzerine Değerlendirmeler" adlı makalesinde semantik prozodi kavramını anlam vezni karşılığında ele alır ve anlam vezni ile ilgili genel bilgiler verir. 2020 yılında da "*Orhon Yazıtlarını Farklı Bir Açıdan Okumak: al- ve baz kıl- Fiilleri Üzerine Bir Anlam Vezni Çözümlemesi*" adlı makalesinde anlam vezni adını verdiği semantik prozodi kavramını uygulamalı bir şekilde incelemiştir. Sert, 2019 yılında doktora tezinden ürettiği "*Anlam Alanı ve Anlam Ezgisi Açısından Eş Anlamlı Durum Sıfatları: Muhtemel ve 'Olası' Örneği*" adlı makalesini yayımlamıştır. Uçar ve Kurtoglu, 2011 yılında "Eylemlerde Çokanlamlılık: Sözlük Verisinin Derlem Temelli Görünümleri" adlı makalelerini yayımlar ve "al-" eylemini semantik prozodi temelinde incelerler.

Yöntem

Çalışmada fiilden isim yapım eki olan ve Türkçede sıklıkla kullanılan -IntI (-intı/-inti/-untu/-üntü) fiilden isim yapım eki ele alınmıştır. -IntI yapım eki öncelikle Türkçe Ulusal Derlem'de taranmıştır. Tarama yapılırken derlemin "*Basit Sorgu*" sekmesinde "\w+intı - \w+inti - \w+untu - \w+üntü" ifadeleri taranmıştır. Bu şekilde yapılan taramada -IntI ekinin ardına eklenen diğer ses dizimleri de elde edilmiştir. Örneğin, tarama sonucunda "*birikinti*" sözcüğünün yanında "*birikintisi, birikintisinin*" gibi sözcükler de elde edilmiştir. Elde edilen tüm bu sözcükler çalışma içerisine dâhil edilmiştir. Ancak derleminde yapılan sorgu sonucunda ek olmayan ve bir ses birleşiminden meydana gelen örnekler de elde edilmiştir. Bunun sebebi basit sorgu sekmesine yazılan \w+IntI şeklinin önden ve sondan gelen tüm ses birleşimlerini de vermesidir: "*Ubuntu, Helmintiyazis, sunturlu, kuruntu, akapuntur*" gibi.

Türkçe Ulusal Derlem'de taramalar yapıldıktan sonra -IntI yapım ekinin kullanımı ile ilgili ulaşılan veriler şu şekildedir:

	Metin sayısı	Gözlenen sıklık	Sıklık
-intı eki	3542	27048	533.72
-inti eki	1753	4741	93.02
-untu eki	552	1221	24.09
-üntü eki	2576	14651	289.1

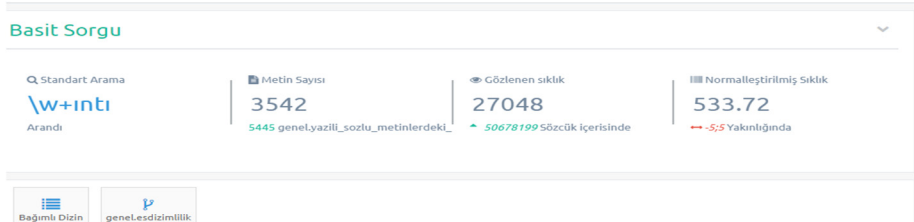
-IntI Yapım Eki

-IntI fiilden isim yapım eki ile ilgili genel kabul gören iki farklı görüş vardır. Bunlardan birincisi ekin aslının -I olduğu, -n- fiil gövdelerine getirildiğidir. Diğeri de ekin -IntI olarak fiil köklerine geldiği görüşüdür. Bu noktada Muharrem Ergin şunları söyler: "Bu ekin getirildiği -n-'li fiil gövdelerinden bazıları kullanılmadığı için bazı misallerde ek -ntı, -nti, -ntu, -ntü gibi görünmekte, bu yüzden öteden beri n sesi

ekin bünyesine dahil gösterilmektedir. Buradaki n'nin ekin bünyesine dahil bir ses değil, fiilden fiil yapma eki olan -n-'den ibaret bulunduğu muhakkaktır. Bunu -n-'li fiil gövdesi kullanılan misallerden anlamak mümkündür.” (2005, s. 194). Jean Denny, Türk Dil Bilgisi'nde “-inti/-ıntı söyleyişleriyle ve -(ü)ntü/-(u)ntu söyleyişleriyle biçiminde de imlaları olan -IntI veya -(i)ndi eki, çeşitli anlamları hep bir sebat, devam ve toplanma veya saçılıp dağılma fikrine bağlı adlar ortaya çıkarır. Bunlardaki -(I)n, dönüşlü fiillerdeki ek ile akraba görünüyor.” der (2012, s. 489). Tahsin Banguoğlu da Türkçenin Grameri adlı eserinde eki -ti başlığında anlatır: “-inti eki de anlatımını bu -ti ekinden almıştır ki kılıştaki eksiklik, dağınkılık, ya da ürününde artık ve kıvrıntı özellikleridir.” (2011, s. 273). Süer Eker, Çağdaş Türk Dili adlı eserinde bu eki -ntI şeklinde ele alır ve “Dönüşlülük/edilgenlik bildiren -n- ekinin üstüne eylemden ad yapan -tl'nin getirilmesiyle oluşmuştur: okuntu, sıkıntı, bulantı, çarpıntı vb.” açıklamasını verir (2011, s. 349).

Son olarak Zeynep Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi adlı eserinde bu eki -tl/-tU / -(I)ntI / -(U)ntU maddesinde açıklar. Korkmaz'a göre, -n- ve +r- ekli fiil gövdelerine gelerek somut ve soyut adlar türeten çok işlek bir ektir. Denny, Gencan, Zülfikar ve Gülsevin gibi dilcilerin bu eki; çarpıntı, çöküntü, silinti örneklerinde görüldüğü gibi eklendiği fiillerin dönüşlü biçimlerinin bulunmamasını dikkate alarak -(I)ntı / -(U)ntU biçiminde verdiklerini belirtir. Buna karşılık Gencan, Koç gibi dilcilerin de ekin yapısını ve avuntu, bağlantı, saplantı gibi dönüşlü şekilleri temel olarak eki yalnızca -tl/-tU biçiminde gösterdiklerini belirtir. Korkmaz'a göre; -tl/-tU ekiyle, -(I)ntI / -(U)ntU eki arasında yapı ve işlev bakımından bir ayrılık yoktur. -tl/-tU eki; -n-, -l- ve +r- ekleriyle kurulmuş geçişsiz çok heceli fiil gövdelerine eklenir: alıntı, uzantı, kıpıntı vb. Bu nedenle de ekin aslının -tl/-tU olduğunu söyler. -(I)ntI / -(U)ntU biçimiyle dönüşlü olmayan fiil köklerine türetme sırasında -n- ekinin eklenmesiyle bir dönüşlülük özelliğidir, diyerek iki eki birbirinden ayırmadığını ve ekin aslında -tl/-tU olarak kabul edilmesi gerektiğini açıklamıştır (2009, ss. 101-102).

Bu çalışmada ise taranan ek sadece **-IntI** şeklindedir. Türkçe Ulusal Derlem'den

tespit edilen örneklerin fiil köklerine **-tl/-tU** eki yerine **-IntI** ekinin geldiği gözlemlenmiştir. Bu nedenle **-tl ve -IntI** iki ayrı ek olarak kabul edilmiş ve çalışma içerisinde daha çok örnek tespit edilen **-IntI** eki dâhil edilmiştir.

İnceleme

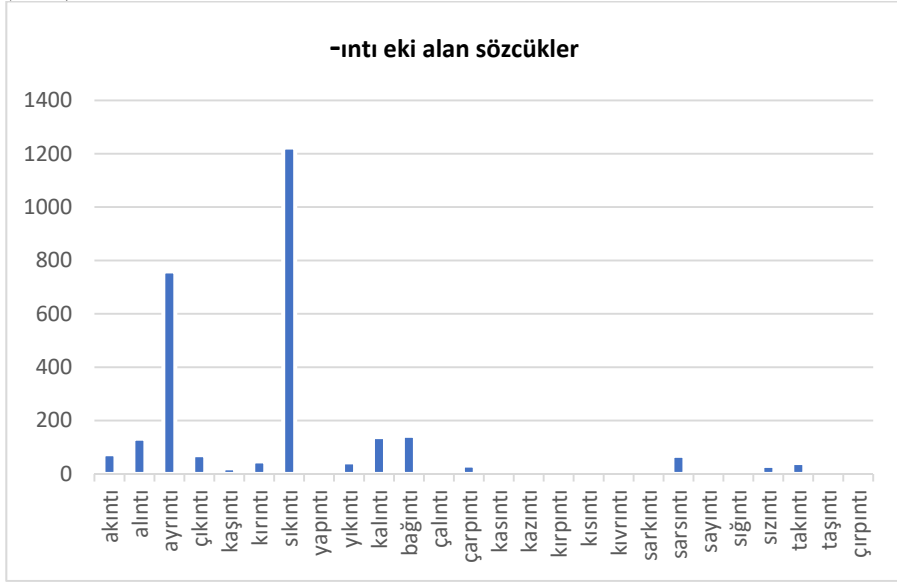
1. -ıntı fiilden isim yapım eki

Türkçe Ulusal Derlem'de \w+inti taramasının sonucunda 50 milyon sözcükte sıklık değeri 533.72 olarak görülmüştür. -ıntı yapısı 3.542 farklı metinde 27.048 kez kullanılmıştır. Ancak bu kullanımlar içerisinde “-ıntı” yapısının fiilden isim yapım eki dışındaki kullanımları da yer almaktadır.

-İnti YAPIM EKİNİN TÜRKÇE ULUSAL DERLEM'DE YER ALAN SEMANTİK PROZODİ GÖRÜNÜMLERİ

Veriler incelendiği zaman “-ıntı”nın fiilden isim yapım eki olarak kullanımını karşılayan örnekler şunlardır:

- Akıntı (74 kez), alıntı (132 kez), ayrıntı (759 kez), çıkıntı (70 kez), kaşıntı (21 kez), kırıntı (47 kez), sıkıntı (1.223 kez), yapıntı (7 kez), yıkıntı (43 kez), kalıntı (138 kez), bağıntı (143 kez), çalıntı (12 kez), çarpıntı (31 kez), kasıntı (8 kez), kazıntı (4 kez), karpıntı (5 kez), kısıntı (8 kez), kıvrıntı (2 kez), sarkıntı (14 kez), sarsıntı (68 kez), sayıntı (1 kez), sıgıntı (6 kez), sızıntı (30 kez), takıntı (41 kez), taşıntı (2 kez), çarpıntı (8 kez).

Bu örnekler içerisinde kendi bağlamında olumsuz örnek taşıyanlar çalışmaya dâhil edilmemiştir. Çünkü semantik prozodi örneği olabilmeleri için örtük bir olumsuz anlama sahip olmaları gerekir. Aşağıda yer alan tablolarda örtük olumsuz semantik prozodi tespit edilen 33 örnek verilmiştir.

a. “Akıntı*” örnekleri

TDK Türkçe Sözlük’te akıntı sözcüğünün 6 anlamı yer alır. Bunlar; “1. Akma işi, 2. Havanın veya suyun herhangi bir yöne doğru yer değiştirmesi, akım, cereyan, 3. Eğiklik, eğim, meyil, 4. Çam türü ağaçlarda bulunan reçinenin eriyerek akması olayı, 5. Sıvı yapıştırıcıların ağaç yüzeylerine gereğinden çok sürülmesi ile oluşan durum, 6. Hastalık sebebiyle vücudun herhangi bir yerinden sulu madde akması”. şeklindedir. Sözlük’te yer alan bu 6 anlam içerisinde, Türkçe Ulusal Derlem’den tespit ettiğimiz örtük olumsuz anlamlar yer almamaktadır.

olanaksız bir durumdu. Ve bu	akıntının	girdabına kapılan devletin, Kürt=terörist zihniyeti
geldiğim yolculuk yıllarıydı. Palamarlarımı koparmış,	akıntının	sürüklediği sarhoş bir gemi gibi

büyük gemiler gibi kendi hayatlarının	akıntısı	içinde zor ve uzun manevralar
gürül gürül akan bir ırmakta,	akıntıya	kapıldıktan sonra geri dönmeye çabalamak
birakılmıştır. İnsanların bu boşluk içinde	akıntıya	kapılmaları işten bile değildir. Bu
katıldığı kalabalığın içinde, küçülerek ilerleyeceksin	akıntıyla	birlikte. İçtikçe orospulaşan yalnızlığını bir

Türkçe Ulusal Derlem’de -ıntı fiilden isim yapım ekini alan 74 “akıntı*” örneğinden 6’sında olumsuz semantik prozodi tespit edilmiştir. Diğer örnekler örtük olumsuz anlama sahip olmamaları sebebi ile inceleme dışı tutulmuşlardır. Bu örneklerden 1., 2., 4., 5. ve 6. örnekler “*istenmeyen bir duruma kendini kapturmak*”; 3. örnek “*hayatın zorluğuna karşı koyamamak*”; anlamlarını taşır.

b. “Ayrıntı*” örnekleri

TDK Türkçe Sözlük’te ayrıntı sözcüğünün 3 anlamı yer alır. Bunlar; “1. Bir bütünün önem ikinci derecede olan öğelerinden her biri, teferruat, tafsilat, detay, 2. Edebiyat veya sanat eserlerinde bir bütünün öğelerinden her biri, teferruat, tafsilat, 3. Bir tiyatro eserinde ana düşünceye yardımcı olan kelime, cümle veya eşya”. şeklindedir. Sözlük’te yer alan bu 3 anlam içerisinde, Türkçe Ulusal Derlem’den tespit ettiğimiz örtük olumsuz anlamlar yer almamaktadır.

İşte, 9 000 sayfanın içerisinde,	"ayrıntı"	dediğimiz, "canım, okumasak da olur"
Sayın Başbakan biraz önce söylüyor	"ayrıntılarını"	okumak gerekmez" diye sizin Grubunuzda
şey eskisi gibi olmayacaksa, bu,	ayrıntı	değil işin ruhudur ve temsil
üzerinde gerektiği gibi durulmayan, bir	ayrıntı	olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani aynı
ya da tahmin edilmedik bir	ayrıntı	hemen açıklıyor beni. Bunca yıl
sırasında, Türkiye'nin de o zaman	ayrıntı	sanarak kabul ettiği, dikkat etmediği
ki "Şeytan, ayrıntıda gizlidir." Bazen	ayrıntı	sayılan bir konu, ileride, başınıza
demesi. Oysa, o acı veren	ayrıntılar	değil midir yaşananın ne olduğunu
de bilinçte. Hızla geçiverdiğin küçük	ayrıntılar	çıkıyor ortaya, bir resmin kenar
geliyor. Hasan'ı anasını öldürmeye götüren	ayrıntılar.	Geçmişle ilgili olanları olayı, şimdiyle
filmin bütününe görmek istemediler. Küçük	ayrıntılara	takıldılar ve Türk halkını küçümseyerek,

-İnti YAPIM EKİNİN TÜRKÇE ULUSAL DERLEM'DE YER ALAN SEMANTİK PROZODİ GÖRÜNÜMLERİ

çoğu dobiş olmasa... neyse tatsız	ayrıntıları	unutalım... Mesajlarımızın içeriğinin anlaşılmasını güçleştirebilecek
kadınları izledim. Yaşamın gözlere yansımayan	ayrıntılarını	aradım belki rutin koşturmaca içinde;
faallığının yarattığı bir çelişki var.	Ayrıntılarla	meşgul edilmekten nefret ediyor, işleri
ve dikkat akışını azaltacak ölçüde	ayrıntılarla	tıka basa dolu her yan.
yüz yüze geldiğimde, geçmiş, acımasız	ayrıntılarla	belleğimde dirildi. Annemin, öfkeyle üstüme
kez daha hatırlattı. Küçük bir	ayrıntıydı	ama ben biliyordum ki Japon

Türkçe Ulusan Derlem'de -ıntı fiilden isim yapım ekini alan **759** “ayrıntı*” örneğinden **17'sinde** olumsuz semantik prozodi tespit edilmiştir. Diğer örnekler örtük olumsuz anlama sahip olmaları nedeni ile inceleme dışı tutulmuşlardır. Bu örneklerden 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 9., 10., 11., 13. ve 14. örnekler “önemsiz olduğu düşünülen bilgi”; 8., 12., 15. ve 16. örnekler “hatırlandığı zaman mutsuzluk hissi veren duygu ve anılar” anlamlarını taşır.

c. “Çırpıntı*” örnekleri

TDK Türkçe Sözlük'te çırpıntı sözcüğünün **4** anlamı yer alır. Bunlar; “1. Çırpınma, 2. Suların ufak ve oynak dalgalarla kaynaşması, 3. Ruhsal gerginliğin dışı vurulması, ajitasyon, 4. Aşırı uykusuzluk, huzursuzluk, titreme, silkinme durumu”. Sözlük'te yer alan bu **4** anlam içerisinde, Türkçe Ulusal Derlem'den tespit ettiğimiz örtük olumsuz anlamlar yer almamaktadır.

koynunda yatarken, yüreğimdiki o suçlu	çırpıntı...	Babamın koynundayken ne yapardı annem,
--	--------------------	--

Türkçe Ulusan Derlem'de -ıntı fiilden isim yapım ekini alan **8** “çırpıntı*” örneğinden sadece **1'inde** olumsuz semantik prozodi tespit edilmiştir. Diğer örnekler örtük olumsuz anlama sahip değildirler, bu nedenle inceleme dışı tutulmuşlardır. Bu örnekte de “olumsuz bir duyguya sebep olan düşünce” anlamı karşımıza çıkmaktadır.

d. “Kalıntı*” örnekleri

TDK Türkçe Sözlük'te kalıntı sözcüğünün **4** anlamı yer alır. Bunlar; “1. Artıp kalan şey, bakiye, 2. Eski çağlardan kalmış şehir veya yapı, ören, harabe, 3. İz, işaret, 4. Bir toplum, kültür, uygarlık vb.nden artakalan şey”. Sözlük'te yer alan bu **4** anlam içerisinde, Türkçe Ulusal Derlem'den tespit ettiğimiz örtük olumsuz anlamlar yer almamaktadır.

eski sevdalar. Onlar da birer	kalıntı	şu Romen tankeri gibi, yanık,
toplum hafızasında izler bırakabilir, bu	kalıntılar	hiç umulmadık fikirleri tetikleyebilir. Kültürel
anki ruh halimiz, çocukluktan taşıdığımız	kalıntılar	ve başkalarının bizim hakkımızdaki izlenimiyle

olan, kültürel, ideolojik, etik v.b.	kalıntılardan	uzaklaşmaları gerektiği, kendi geçmişlerinden miras
sistemini hep beraber oluşturacağız. Geçmişin	kalıntılarını,	geçmişin izlerini, geçmişin tortularını hep
kalıntıya dönüşmesi bir savsaklama sonucu.	Kalıntıya	dönüşen sevdalar da öyledir. Ayrımına

Türkçe Ulusal Derlem’de -ıntı fiilden isim yapım ekini alan **138** “kalıntı*” örneğinden **6’sında** olumsuz semantik prozodi tespit edilmiştir. Diğer örnekler örtük olumsuz anlama sahip değildirler, bu nedenle inceleme dışı tutulmuşlardır. Bu örneklerden 1., 2., 3., 4. ve 5. örnekler “*unutulmuş, geride bırakılmış, hatırlanmayan*”; 6. örnek ise “*eskleyen, bir anlamı kalmayan şey*” anlamı ile karşımıza çıkmaktadır.

e. “Kırıntı*” örnekleri

TDK Türkçe Sözlük’te kırıntı sözcüğünün **4** anlamı yer alır. Bunlar; “1. Bir şeyden ayrılan küçük parça, parçacık, 2. Kurumak için kesilip yerde bırakılan odun, 3. Küçük kalıntı, 4. Eser, iz, belirti”. Sözlük’te yer alan bu **4** anlam içerisinde, Türkçe Ulusal Derlem’den tespit ettiğimiz örtük olumsuz anlamlar yer almamaktadır.

işlerin düzeleceğine dair zerre umut	kırıntım	gelmedi. Ben 175 yaşına geldiğimde
zaman en ufak bir haysiyet	kırıntısı	taşıyan insanın bile utançtan yüzünü

Türkçe Ulusal Derlem’de -ıntı fiilden isim yapım ekini alan **47** “kırıntı*” örneğinden **2’sinde** olumsuz semantik prozodi tespit edilmiştir. Diğer örnekler örtük olumsuz anlama sahip değildirler, bu nedenle inceleme dışı tutulmuşlardır. Bu örneklerden ikisi de “*bir duygunun azlığı ile oluşan olumsuz durum*” anlamını taşımaktadır.

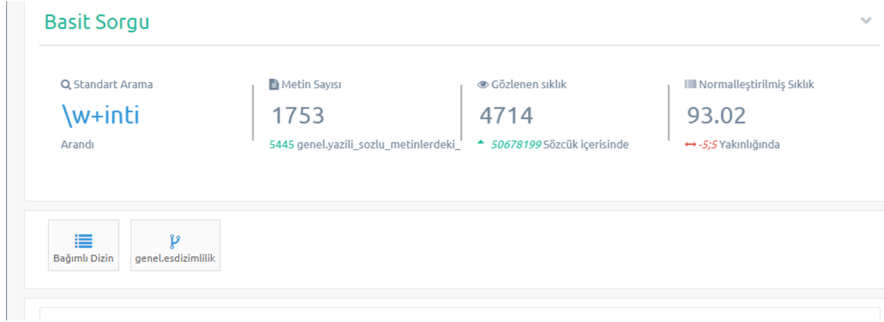
f. “Kırpıntı*” örnekleri

TDK Türkçe Sözlük’te kırpıntı sözcüğünün **1** anlamı yer alır. Bu, “*Kırılan şeyden kalan küçük parça.*”dır. Sözlük’te yer alan bu **1** anlam içerisinde, Türkçe Ulusal Derlem’den tespit ettiğimiz örtük olumsuz anlamlar yer almamaktadır.

dolu yaşamlarından en ufak bir	kırpıntı	yansıtmadıkları sırada, bana açılan kapı
--------------------------------	-----------------	--

Türkçe Ulusal Derlem’de -ıntı fiilden isim yapım ekini alan **5** “kırpıntı*” örneğinden sadece **1’inde** olumsuz semantik prozodi tespit edilmiştir. Diğer örnekler örtük olumsuz anlama sahip değildirler, bu nedenle inceleme dışı tutulmuşlardır. Bu cümlede kırpıntı sözcüğü “*verilmeyen yardım, esirgenen destek*” anlamında kullanılmıştır.

2. -inti fiilden isim yapım eki

Türkçe Ulusal Derlem'de \w+inti taramasının sonucunda 50 milyon sözcükte sıklık değeri 93.02 olarak görülmüştür. -inti yapısı 1.753 farklı metinde, 4.714 kez kullanılmıştır. Ancak bu kullanımlar içerisinde “-inti” yapısının fiilden isim yapım eki dışındaki kullanımları da yer almaktadır.

Veriler incelendiği zaman “-inti”nin fiilden isim yapım eki olarak kullanımını karşılayan örnekler şunlardır:

- Bilinti (16 kez), birikinti (167 kez), çekinti (2 kez), çevrinti (5 kez), değişikinti (2 kez), esinti (375 kez), gezinti (264 kez), girinti (115 kez), ilinti (279 kez), kesinti (984 kez), serpinti (34 kez).

Bu örnekler içerisinde kendi bağlamında olumsuz örnek taşıyanlar çalışmaya dâhil edilmemiştir. Çünkü semantik prozodi örneği olabilmeleri için örtük bir olumsuz anlama sahip olmaları gerekir. Aşağıda yer alan tablolarda örtük semantik prozodi tespit edilen 10 örnek verilmiştir.

a. “Birikinti*” örnekleri

TDK Türkçe Sözlük'te birikinti sözcüğünün 1 anlamı yer alır. Bu anlam; “1. Bir yerde kendi kendine birikmiş olan şey.”dir. Sözlük'te yer alan bu 1 anlam içerisinde, Türkçe Ulusal Derlem'den tespit ettiğimiz örtük olumsuz anlamlar yer almamaktadır.

yazmak gerek. İçinizde bir şeylerin	birikintisini	hissediyorsunuz. Düşünüp de yaşamadıklarınızı, Yaşayıp
-------------------------------------	----------------------	--

bir modele göre oluşmayan, bir	birikintiyi,	üst üste atılmış bir tarihsel
--------------------------------	---------------------	-------------------------------

Türkçe Ulusan Derlem’de -inti fiilden isim yapım ekini alan **167** “birikinti*” örneğinden **2’sinde** olumsuz semantik prozodi tespit edilmiştir. Diğer örnekler örtük olumsuz anlama sahip değildirler, bu nedenle inceleme dışı tutulmuşlardır. Bu örneklerden 1.si “geçmişten kalan üzücü anılar”; 2.si “rastgele, özenilmeden, tesadüfen bir araya gelen şey” anlamını taşımaktadır.

b. “Çevrinti*” örnekleri

TDK Türkçe Sözlük’te çevrinti sözcüğünün **2** anlamı yer alır. Bunlar; “1. Bir şeyin kendi eksenini çevresinde sürekli dönmesi, 2. Çeşitli tahlil karışığı”dır. Sözlük’te yer alan bu **2** anlam içerisinde, Türkçe Ulusal Derlem’den tespit ettiğimiz örtük olumsuz anlamlar yer almamaktadır.

şeyler akarcasına deviniyor, sızı dolu	çevrintiler	ve akıntılar, bedeninin her noktasında
--	--------------------	--

Türkçe Ulusan Derlem’de -inti fiilden isim yapım ekini alan **5** “çevrinti*” örneğinden sadece **1’inde** olumsuz semantik prozodi tespit edilmiştir. Diğer örnekler örtük olumsuz anlama sahip değildirler, bu nedenle inceleme dışı tutulmuşlardır. Bu örnekte çevrinti sözcüğü “insanı çevreleyen olumsuz duygular” anlamında kullanılmıştır.

c. “Esinti*” örnekleri

TDK Türkçe Sözlük’te esinti sözcüğünün **1** anlamı yer alır. Bu anlam; “1. Belli belirsiz hissedilen hafif yel, nefha.”dır. Sözlük’te yer alan bu **1** anlam içerisinde, Türkçe Ulusal Derlem’den tespit ettiğimiz örtük olumsuz anlamlar yer almamaktadır.

hayatın kendisinden en ufak bir	esinti	barındırmayan, heyecansız; dahası ayrıntıları satır
"Andolsun, onlara Rabbi'nin azabından bir	esinti	dokunsa 'Eyvah bize, biz gerçekten
tür arayışların milletin nezdinde antidemokratik	esintiler	canlandırdığına dikkat çeken DYP lideri,
radyolar. Terasa çıkarım, göğsüme senli	esintiler	oturur. Sırtlan uyur. Gizlice ağlarım.
Nezir'i hissetmekten kendime eğilemiyorum. Aklıma	esintiler	üşüşüyor. İmalar, işaretler... Kalbime çekilmenin
ardından bakarken, içindeki yönü belirsiz	esintiler	fırtınaya dönüştü. Yağmur bulutlarını önlerine
bir çocuk gibi telâftadır. Fanilik	esintisi,	buruk bir veda eşliğinde yüreğin

Türkçe Ulusan Derlem’de -inti fiilden isim yapım ekini alan **375** “esinti*” örneğinden **7’sinde** olumsuz semantik prozodi tespit edilmiştir. Diğer örnekler örtük olumsuz anlama sahip değildirler, bu nedenle inceleme dışı tutulmuşlardır. Bu örneklerden 1., 2., 3. ve 7. örnekler “olumsuz etki, tesir” 4., 5. ve 6. örnekler de “acı hatıra, anı”; anlamını taşımaktadır.

3. -untu fiilden isim yapım eki

-İnti YAPIM EKİNİN TÜRKÇE ULUSAL DERLEM'DE YER ALAN SEMANTİK PROZODİ GÖRÜNÜMLERİ

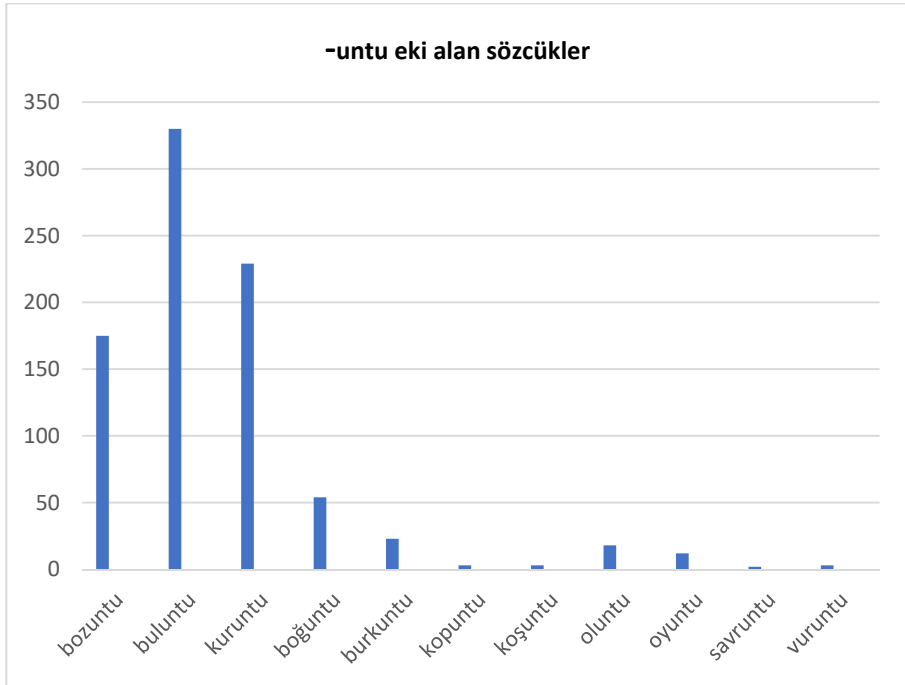
Türkçe Ulusal Derlem'de \w+untu taramasının sonucunda 50 milyon sözcükte sıklık değeri 24.09 olarak görülmüştür. -untu yapısı 552 farklı metinde, 1.221 kez kullanılmıştır. Ancak bu kullanımlar içerisinde “untu” yapısının fiilden isim yapım eki dışındaki kullanımları toplam sayıdan çıkarılmamıştır.

Veriler incelendiği zaman “-untu”nun fiilden isim yapım eki olarak kullanımını karşılayan örnekler şunlardır:

- *Bozuntu (175 kez), buluntu (330 kez), kuruntu (229 kez), boğuntu (54 kez),*

burkuntu (23 kez), kopuntu (3 kez), koşuntu (3 kez), oluntu (18 kez), oyuntu (12 kez), savruntu (2 kez), vuruntu (3 kez).

“untu” fiilden isim yapım ekini alan sözcüklerden örtük olumsuz anlam taşıyan hiçbir örnek bulunamamıştır. Derlemde -untu fiilden isim yapım eki alan tüm örnekler ya olumlu bir anlama ya da kendiliğinden olumsuz anlama sahiptirler.

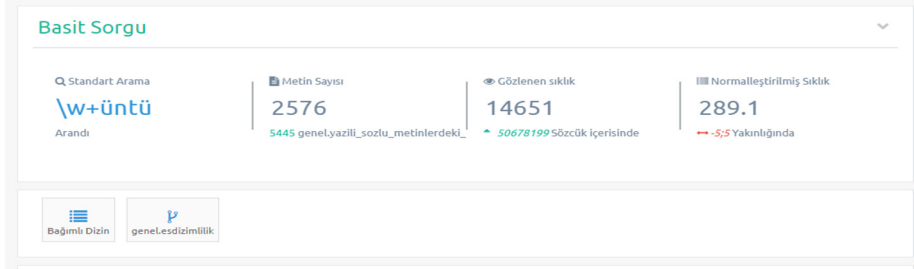
4-üntü fiilden isim yapım eki

Türkçe Ulusal Derlem'de \w+üntü taramasının sonucunda 50 milyon sözcükte sıklık değeri 289.1 olarak görülmüştür. -üntü yapısı 2.576 farklı metinde, 14.651 kez

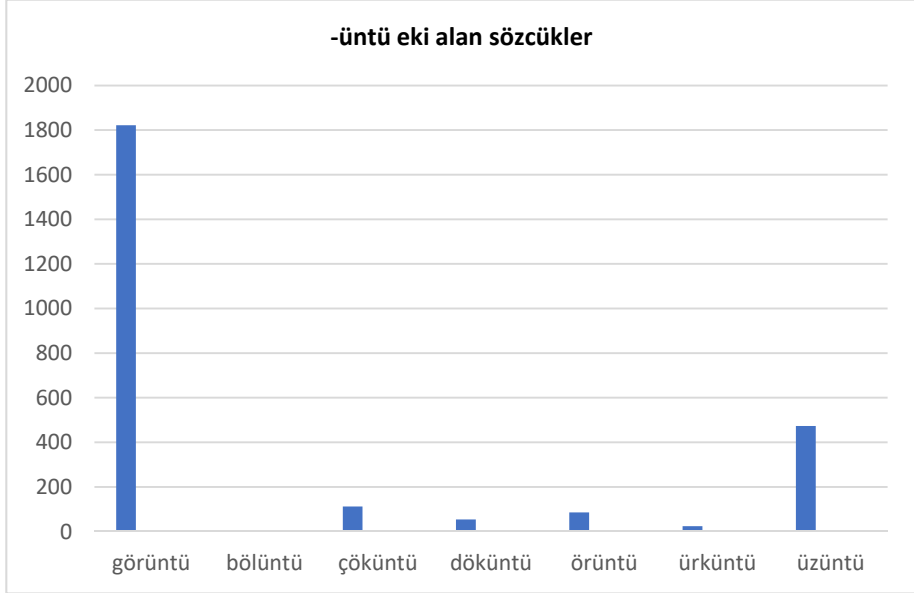
kullanılmıştır. Ancak bu kullanımlar içerisinde “-üntü” yapısının fiilden isim yapım eki dışındaki kullanımları toplam sayıdan çıkarılmamıştır.

Veriler incelendiği zaman “-üntü”nün fiilden isim yapım eki olarak kullanımını karşılayan örnekler şunlardır:

- Görüntü (1.822 kez), bölüntü (3 kez), çöküntü (112 kez), döküntü (54 kez),

örüntü (86 kez), ürküntü (24 kez), üzüntü (473 kez).

a. “Görüntü*” örnekleri

TDK Türkçe Sözlük’te görüntü sözcüğünün 6 anlamı yer alır. Bunlar; “1. Gerçekte var olmadığı hâlde varmış gibi görünen şey, hayalet, 2. Manzara, 3. Gölge oyununda Karagözcünün perdeye yansıttığı görsel malzeme, 4. Herhangi bir nesnenin merceğe, ayna vb. araçlarla oluşturulan biçimi, hayal, 5. Sayı doğrusu üzerinde bir sayıya karşı gelen nokta, 6. Bir film üzerinde sıralanmış resimlerin gösterici yardımıyla ekrana art arda düşürülmesi sonunda hareketin yeniden kurulmasıyla ortaya çıkan görünüş, görüntülük üzerindeki hareketli resimler bütünü”dür. Sözlük’te yer alan bu 6 anlam içerisinde, Türkçe Ulusal Derlem’den tespit ettiğimiz örtük olumsuz anlamlar yer almamaktadır.

görüntülerdendir. Lakin, bu görüntüler, hep	"görüntüde"	kalır. O görüntünün ardında, gelişmiş
---	-------------	---------------------------------------

-İnti YAPIM EKİNİN TÜRKÇE ULUSAL DERLEM'DE YER ALAN SEMANTİK PROZODİ
GÖRÜNÜMLERİ

sanıyorum. Türk yaşam tarzının sırf	görüntü	üstüne kurgulandığını gösteren öylesine çok
Gönensay, çağdaş demokrasiye inanmış insanlar	görüntüsü	veriyorlardı. Ama işkence konusunda bürokratik
düşleyen onunla karşılaştığında başta niyetli	görüntüsüne	aldanırdı ağabey gibi görür gerçek
dünya ekonomisiyle daha çok bütünleşmiş	görüntüsüne	rağmen, Türkiye'nin dışa açık birikim
ölümden kurtaran iyi kalpli delikanlı	görüntüsünün	ardında yakalanıp hasta edilmiş bir
hırsın hırsıyla, ya da beraberlik	görüntüsünün	altına sığınan yüzlerce tek başınalığın
anneyi oynuyordu. Fakat saygı uyandıran	görüntüsünün	altında bir milletvekilinin metresinden başka
"düşman" varoldukça, hukuksal düzenin sık	görüntüsünün	arkasında bir "diktatörlük" kılıcı her
ve diğer arkadaşlara yardımcı oluyor	görüntüsüyle	manevi zararlar verdi. Herkes birbirinin
takip etmiyordu. Önemli olan sadece	görüntüyü	kurtarmaktı. Çiller de bunu başarıyordu.
fazla arkadaşı olmaz, daha ziyade	görüntüyü	kurtarmaya yönelik. Dolayısıyla siz üç

Türkçe Ulusal Derlem'de -üntü fiilden isim yapım ekini alan **1.822** “görüntü*” örneğinden **12'sinde** olumsuz semantik prozodi tespit edilmiştir. Diğer örnekler örtük olumsuz anlama sahip değildirler, bu nedenle inceleme dışı tutulmuşlardır. Bu örneklerden 1. örnek “*istenen değişimin gerçekleşmemesi*”; 2. örnek “*olduğundan farklı bir görüntü vermek*”; 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11. ve 12. örnekler de “*kötü bir durumu iyi göstermeye çalışmak*” anlamlarını taşımaktadır.

Sonuç

Türkçe Ulusal Derlem'de **-İnti fiilden isim yapım ekini** taradığımız zaman toplamda **9.389** cümle verisi elde edilmiştir. Bunlardan **2.987'si -inti**, **2.541'i -inti**, **1.222'si -untu** ve **2.639'u -üntü** ses birleşimlerinde görülmüştür. Olumsuz semantik prozodi aranırken cümleler tek tek bağlam içerisinde incelenmiştir. İnceleme yapılırken örnekler içerisinde yer alan “Ubuntu, mantıka” gibi sözcükler ile de karşılaşılmıştır. Bu sözcükler inceleme verileri içerisinde alınmamıştır ve istatistik verilerinin toplamından da çıkarılmamıştır.

Olumsuz semantik prozodi incelemesi yapıldığı zaman **-inti** fiilden isim yapım ekini alan **33** sözcük tespit edilmiştir: *Akıntı* (6 kez), *ayrıntı* (17 kez), *çarpıntı* (1 kez), *kalıntı* (6 kez), *kırıntı* (2 kez) ve *kırpıntı* (1 kez).

Akıntı sözcüğünün oluşturduğu semantik prozodi çerçeveleri:

1. İstenmeyen bir duruma kendini kaptırmak,
2. Hayatın zorluğuna karşı koyamamak

Ayrıntı sözcüğünün oluşturduğu semantik prozodi çerçeveleri:

1. Önemsiz olduğu düşünülen bilgi,

2. Hatırlandığı zaman mutsuzluk hissi veren duygular ve anılar.

Çurpıntı sözcüğünün oluşturduğu semantik prozodi çerçeveleri:

1. Olumsuz bir duyguya sebep olan düşünce

Kalıntı sözcüğünün oluşturduğu semantik prozodi çerçeveleri:

1. Unutulmuş, geride bırakılmış, hatırlanmayan,
2. Eskiyen, bir anlamı kalmayan şey.

Kuruntu sözcüğünün oluşturduğu semantik prozodi çerçeveleri:

1. Bir duygunun azlığı ile oluşan olumsuz durum

Kurpıntı sözcüğünün oluşturduğu semantik prozodi çerçeveleri:

1. Verilmeyen yardım, esirgenen destek.

Olumsuz semantik prozodi incelemesi yapıldığı zaman **-inti** fiilden isim yapım ekini alan 10 sözcük tespit edilmiştir: *Birikinti (2 kez), çevrinti (1 kez), esinti (7 kez)*.

Birikinti sözcüğünün oluşturduğu semantik prozodi çerçeveleri:

1. Geçmişten kalan üzücü anılar,
2. Rastgele, özenilmeden, tesadüfen bir araya gelen şey.

Çevrinti sözcüğünün oluşturduğu semantik prozodi çerçeveleri:

1. İnsanı çevreleyen olumsuz duygular.

Esinti sözcüğünün oluşturduğu semantik prozodi çerçeveleri:

1. Olumsuz etki, tesir,
2. Acı hatıra, anı

Olumsuz semantik prozodi incelemesi yapıldığı zaman **-untu** fiilden isim yapım ekini alan hiçbir sözcük tespit edilememiştir. -untu fiilden isim yapım ekini alan tüm sözcükler ya olumlu bir anlama sahiptir ya da örtük olmayan bir şekilde kendiliğinden olumsuz anlama sahiptir (*kuruntu gibi*.)

Olumsuz semantik prozodi incelemesi yapıldığı zaman **-üntü** fiilden isim yapım ekini alan 12 sözcük tespit edilmiştir: *Görüntü (12 kez)*.

Görüntü sözcüğünün oluşturduğu semantik prozodi çerçeveleri:

1. İstenen değişimin gerçekleşmemesi,
2. Olduğundan farklı bir görüntü vermek,
3. Kötü bir durumu iyi göstermeye çalışmak.

Sonuç olarak semantik prozodi çalışmaları dilde kullanılan ancak hem sözlüğe girmemiş hem de örtük olarak bulunan anlamların tespiti için oldukça önemlidir. Derlem aracılığı ile yapılan çalışmalar da örnek verilerin sayısını artırması açısından dikkate değerdir. Bu çalışmamızda tek bir örneklem olarak alınan, fiilden isim yapım eki olan, -Intl ekinden 17 yeni olumsuz anlam tespit edilmiştir.

Böyle bir çalışma Türkçe'nin sahip olduğu tüm sözcüklere ve eklere uygulanabilir. Dilde kullanımda olan ancak sözlüğe girmemiş yeni anlamların tespiti, dil malzemesi ve söz varlığı için oldukça önemlidir.

Kaynakça

Aksan, Y., Duran, N., Ersen, D., Hızarcı, Ç., Korkmaz, S., Sever, B. ve Sezer, T. (2008). Türkçede Yakın Anımlı Sözcükler: Bir Derlem Çalışması. 22. *Ulusal Dilbilim Kurultayı*

-İnti YAPIM EKİNİN TÜRKÇE ULUSAL DERLEM'DE YER ALAN SEMANTİK PROZODİ
GÖRÜNÜMLERİ

Bildirileri, 8-9 Mayıs 2008 içinde (558-567. ss.). Ankara: Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Yayınları.

- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bilgegil, M. K. (2009). *Türkçe Dilbilgisi*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.
- Çalışkan, N. (2013). Sözcüksel Yan Anlam ve Meslek Adlarındaki Görünümü Üzerine. *Prof. Dr. Leyla Karahan Armağanı* içinde (323-341. ss.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çalışkan, N. (2014). Semantik Prozodi Kavramı ve Türkçe Semantik Prozodi Örnekleri: “Aksettirmek, ...Dan İbarete, ...Nin Teki, Karşı Karşıya, Varsa Yoksa”. *Journal of World of Turks*, 6(1), 139-160.
- Çalışkan, N. (2014). *Yüksek Sıklıktaki Adlar: Zaman Sözcükbiçimi Üzerine Derlem Temelli Bir İnceleme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çalışkan, N. (2019). Diye Sözcüğü Üzerine Derlem Temelli Bir Betimleme. *Türkbilgi*, 38, 163-176.
- Deny, J. (2012). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Kocabı Yayinevi.
- Eker, S. (2011). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ergin, M. (2005). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayım.
- Hu, M. H. C. (2015). A semantic prosody analysis of three adjective synonymous pairs in COCA. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 11(2), 117-131.
- Kerimoğlu, C. (2014). *Genel Dilbilime Giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öz, S. (2009). A Corpus Based Study on Turkish Seemingly Synonymous Adjectives. 2. *Mediterranean Graduate Students Meeting in Linguistics*, 12-23 March 2009. Türkiye: Mersin University.
- Özkan, B. (2011). *Türkiye Türkçesinde Belirteçlerle Fiillerin Birlikte Kullanılması ve Eş Dizimlilikleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özkan, B., Tahiroğlu, T. ve Özkan, A. (2014). *Türkçe Üzerine Derlem Dilbilim Uygulamaları*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Pilten [Ufuk], Ş. (2008). *Türkçede Eş Anlamlılık*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Pilten Ufuk, Ş. (2017). Anlam Vezni Kavramı Üzerine Değerlendirmeler. *Avrasya Terim Dergisi*, 5(1), 1-10.
- Pilten Ufuk, Ş. (2020). Orhon Yazıtlarını Farklı Bir Açıdan Okumak: al- ve baz kıl- Fiilleri Üzerine Bir Anlam Vezni Çözümlemesi. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 17(3), 473-483.
- Sert, G. (2019). Anlam Alanı ve Anlam Ezgisi Açısından Eş Anlamlı Durum Sıfatları: “Muhtemel” ve “Olası” Örneği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(1), 93-121.
- Sinclair, J. (1991). *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press.
- Stewart, D. (2010). *Semantic Prosody: A Critical Evaluation*. London: Routledge.
- Uçar, A. ve Kurtuluş, Ö. (2011). Eylemlerde Çokanlamlılık: Sözlük Verisinin Derlem Temelli Görünümleri. Ç. Sağın Şimşek ve Ç. Hatipoğlu (Hızl.), 24. *Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildiri Kitabı* içinde (398-410. ss.). Ankara: ODTÜ Basım İşliği.
- Whitsitt, S. (2005). A critique of the concept of semantic prosody. *International Journal of Corpus Linguistics*, 10(3), 283-305.
- Yaman, E. ve Selvi, C. (2021). Bağlamda Anlam ve Örnekleme Eylemler. *Hamza Zülfikar Armağanı* içinde (629-643. ss.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Çevrimiçi Kaynaklar

<https://v3.tnc.org.tr/>

<https://sozluk.gov.tr/>

